

УДК 378.147.31

Мельник Ю.М.

викладач

E-mail: Yuliyamelnik@ukr.net

Відокремлений структурний підрозділ Агротехнічний коледж
Уманського національного університету садівництва
м. Умань

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕРАКТИВНОГО ПІДХОДУ ПРИ ЧИТАННІ ЛЕКЦІЙ

Melnyk Yu.M.

teacher

E-mail: Yuliyamelnik@ukr.net

Structural subdivisions of Agronomy College
of Uman National University of Horticulture
Uman

THE IMPLEMENTATION OF AN INTEGRATIVE APPROACH WITH LECTURES

Анотація

Вступ. Пошук найбільш ефективних шляхів інтенсифікації навчання і розвитку творчих здібностей майбутніх фахівців є важливим шляхом удосконалення освіти у вищому навчальному закладі.

Методи. Застосовувались теоретичні методи педагогічного дослідження, аналіз, синтез, абстрагування, порівняння, узагальнення.

Результати. Інтерактивна лекція дозволяє поєднати керуючу роль викладача з високою активністю студентів на основі використання сучасних інтерактивних технологій. Викладання програмного матеріалу здійснюється шляхом активізації знань студентів як ретроспективних, що побудовані на базі міжпредметних зв'язків, так і новостворених, які студент отримує під час лекції за допомогою викладача та самостійного мислення.

Перспективи. Оцінка ефективності інтерактивних лекцій, розробка методики імплементації міждисциплінарних зв'язків при застосуванні інтерактивного підходу.

Ключові слова: інтерактивний підхід, проблемна лекція, проблемна ситуація, технології навчання.

Abstract

Introduction. The search for effective ways to intensify the training and development of creative abilities of future specialists is an important instrument to improving the quality of higher education.

Methods. The theoretical methods of pedagogical research, analysis, synthesis, abstraction, comparison, generalization have been used.

Results. Interactive lecture allows combining the activity of the teacher as a manager with the students learning activity through the use of advanced interactive technologies. Teaching is delivered using both students' retrospective knowledge, built on the base of interdisciplinary connections, and new knowledge, that the student receives during lecture.

Discussion. The interactive lectures effectiveness and development of methods of interdisciplinary connections as a part of the interactive approach are discussed.

Keywords: interactive approach, problem lectures, problem situation, learning technologies.

Аннотація

Вступ. Поиск наиболее эффективных путей интенсификации обучения и развития творческих способностей будущих специалистов является важным путем совершенствования образования в высшем учебном заведении.

Методы. Применялись теоретические методы педагогического исследования, анализ, синтез, абстрагирование, сравнение, обобщение.

Результаты. Интерактивная лекция позволяет совместить управляющую роль преподавателя с высокой активностью студентов на основе использования современных интерактивных технологий. Преподавания программного материала осуществляется путем активизации знаний студентов как ретроспективных, построенных на базе межпредметных связей, так и новых, которые студент получает во время лекции с помощью преподавателя и самостоятельного мышления.

Перспективы. Оценка эффективности интерактивных лекций, разработка методики имплементации междисциплинарных связей при применении интерактивного подхода.

Ключевые слова интерактивный подход, проблемная лекция, проблемная ситуация, технологии обучения.

Вступ. Нині висуваються підвищені вимоги до професійної підготовки випускників вищої школи. Тому зусилля спрямовані на пошук найбільш ефективних шляхів інтенсифікації навчання і розвитку творчих здібностей майбутніх фахівців. Це завдання не може бути успішно вирішене за умов традиційної системи навчання. Саме тому актуальною є проблема перебудови навчального процесу у ВНЗ, з обов'язковим докорінним переглядом цілей, змісту і технології навчання. Особлива увага при цьому приділяється методам інтерактивного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам дослідження проблемного навчання присвячені праці багатьох вчених: Г.Богомазова, М. Гарунова, В. Загвязинського, Т.Кудрявцева, П.Лузана, В.Манько, М.І.Махмутова та ін. Видатний український педагог Г.Вашенко називає лекцію пасивним методом, так як: він не розвиває самостійної критичної думки; слово на різних вікових етапах розвитку особистості не завжди є основним засобом засвоєння знань [1, с.192-193]. Д. Чернілевський стверджує, що лекція не дає можливості враховувати індивідуальні відмінності студентів у сприйманні навчальної інформації, тут відсутній зворотній зв'язок, домінує словесно-слухова форма передавання знань. Однак визначає її як найефективнішу загальноаудиторну форму навчання серед інших форм навчання студентів у вищій школі" [6, с. 140]. Т. Нельга та О.Бульвінська підкреслюють, що ні одна із сучасних організаційних форм навчання не можуть замінити академічну лекцію та називають такі її продуктивною формою навчання [5, с.187]. Результати аналізу вітчизняної та зарубіжної педагогічної і методичної літератури підтверджують, що для теоретичної підготовки студентів найкращою та результативною формою навчання є лекція проблемного характеру.

Мета. Метою даної статті є розгляд та аналіз застосування інтерактивного підходу під час читання лекцій у вищих навчальних закладах.

Методологія. Застосовувались теоретичні методи педагогічного дослідження, аналіз, синтез, абстрагування, порівняння, узагальнення.

Результати. Реалізація завдань удосконалення освіти у вищому навчальному закладі потребує впровадження інтерактивних методів навчання на всіх етапах навчального процесу. Основним видом навчальної роботи у ВНЗ є лекція, яка створює фундаментальну базу знань студентів з кожної дисципліни, що передбачена навчальним планом. Сучасний рівень підготовки студентів орієнтує викладача на перехід від педагогічного традиціоналізму до впровадження нових форм і методів проведення лекційного заняття. З цією метою доцільно запровадити читання інтерактивної лекції

замість традиційної, яка, як правило, має суто інформаційний характер і побудована переважно на творчій активності викладача, а не студента. Недоліки традиційної форми лекції в тому, що вона не розвиває пізнавальних здібностей студентів, самостійності мислення; привчає до пасивного, некритичного сприйняття інформації; не дає можливості обдумувати і засвоювати потік інформації; засвоєння знань відбувається репродуктивним способом, що є недоцільним тощо [2, с. 106 – 111].

Інтерактивна лекція дозволяє поєднати керуючу роль викладача з високою активністю студентів на основі використання сучасних інтерактивних технологій. Викладання програмного матеріалу здійснюється шляхом активізації знань студентів як ретроспективних, що побудовані на базі міжпредметних зв'язків, так і новостворених, які студент отримує під час лекції за допомогою викладача та самостійного мислення.

Як будь-яка інша, інтерактивна лекція містить постановку навчальної мети, визначення актуальності теми, що вивчається, виклад навчального матеріалу за окремими питаннями, застосування міжпредметних зв'язків, визначення професійної спрямованості, відповіді на запитання студентів, підведення підсумків і т. ін. На відміну від традиційної, інтерактивна лекція зводить до мінімуму монолог викладача, а надає перевагу діалогу лектора і студента, під час якого студенти поступово набувають необхідних знань. Інтерактивна лекція має не суто інформаційний характер, а здебільшого проблемний і пошуковий. При цьому змінюється роль викладача: він не тільки викладає матеріал, але створює систему нової інформації і знань студентів шляхом активізації самостійної роботи студентів. Лектор ставить проблему перед студентами і особисто допомагає їм самостійно працювати в напрямку її розв'язання, консультує в поетапному пошуку рішення.

Особливостями інтерактивної лекції є активізація мислення і поведінки студентів, яка має довготривалий характер протягом всього лекційного часу; самостійність навчання та прийняття рішень студентами; постійна взаємодія викладача і студентів. Перевагами інтерактивної лекції є можливість опрацювання великого масиву інформації, налагодження оперативного зворотного зв'язку зі студентами, інтенсифікації педагогічної праці, мобілізація мислення, знань та умінь студента, реалізація інтерактивних методів навчання, досягнення високих результатів навчальної діяльності.

Донесення програмного матеріалу до студентів здійснюється шляхом попереднього структурування матеріалу лекції та вибору найбільш доцільних методів його подання. Для цього використовують відповідні технології навчання як механізм реалізації певних методів навчання. Інноваційні технології побудовані на новітніх методах та засобах навчання, прийомах формування знань і навичок.

У дисертаційному дослідженні В. Манько виділяє такі найважливіші розпізнавальні особливості лекції проблемного характеру: наявність проблемних ситуацій; розкриття суперечливих тенденцій; постановка перед аудиторією проблемних запитань; участь слухачів у вирішенні проблем на лекції (очевидна активність аудиторії, співпереживання, участь у відповідях на запитання, елементи дискусії); оформлення кінцевих висновків на основі доказового аналізу різних поглядів при вирішенні проблем, що розглядаються [3, с.312].

Інтерактивна лекція повинна бути побудована на основі комплексного застосування найбільш доцільних у кожному конкретному випадку інноваційних технологій. Серед них перевагу мають комп'ютерні технології, зокрема, гіпертекстові, навчальні модулі, ділові ігри, технології „кейс-стаді“, тренінги, презентації. Від професіоналізму викладача залежить ефективність пристосування обраної технології або її елементів до певного етапу лекції.

Розробка інтерактивної лекції – досить складний і суперечливий процес, під час якого слід продумати не тільки логіку викладення програмного матеріалу та його

послідовність, але чітко визначити структуру лекції та відповідність методів і технологій навчання кожному рівню засвоєння знань студента. Враховуючи специфіку інтерактивної лекції, що побудована на активному самостійному здобутті знань студентами, необхідно застосовувати систему комплексної діагностики знань для визначення підсумків заняття.

На відміну від інформаційної лекції, на якій студенти отримують інтерпретовану викладачем інформацію, на проблемній лекції, новий теоретичний матеріал подається як невідоме, яке слід відкрити, вирішивши проблемну ситуацію. Завдання педагога полягає в необхідності прогнозувати проблемну стратегію навчання, забезпечити участь студентів в аналізі виниклого протиріччя, залучати їх до вирішення проблемних ситуацій, вчити висувати оригінальні шляхи їх вирішення, вчити аналізувати отриману нову інформацію в світлі відомих теорій, висувати гіпотези і використовувати різноманітні методи для їх вирішення.

На проблемній лекції залучення студентів до активної діяльності здійснюється викладачем за допомогою створення проблемних ситуацій. Проблема ситуація – ситуація, для оволодіння якою окремих суб'єкт (або колектив) має знайти і застосувати нові для себе знання чи спосіб дій. У проблемному запитанні, у проблемній ситуації завжди повинна мати місце суперечність, наприклад: суперечність між теоретично можливим способом розв'язання задачі та його практичною недоцільністю, відсутністю методів аналізу і обробки реально існуючих фактів, суперечність між науковими фактами і життєвими уявленнями студентів і т.д.

У вищій школі, в основному, використовуються наступні варіанти проблемного навчання:

1. Проблемний виклад навчального матеріалу в монологічному режимі лекції чи діалогічному режимі семінару.

2. Проблемний виклад навчального матеріалу на лекції, коли викладач ставить проблемні питання, висуває проблемні завдання і сам їх вирішує, при цьому студенти частково залучаються до пошуку рішення.

3. Частково-пошукова діяльність студентів у процесі виконання експерименту, лабораторних робіт, під час проблемних семінарів, евристичних бесід. Викладач заздалегідь визначає проблему, вирішення якої спирається на ту базу знань, яку повинні мати студенти. Поставлені викладачем запитання повинні викликати інтелектуальні труднощі у студентів і потребувати цілеспрямованого мисленнєвого пошуку.

Для створення проблемної ситуації варто використовувати наступні прийоми: пряма постановка проблеми; проблемне завдання у вигляді запитання; повідомлення інформації, яка містить суперечність; повідомлення протилежних думок з будь-якого питання; звернення уваги на те чи інше життєве явище, яке потрібно пояснити; повідомлення фактів, які викликають непорозуміння; співставлення життєвих уявлень з науковими; постановка питання, на яке повинен відповісти студент, прослухавши частину лекції, і зробити висновки.

Засобом управління мисленням студентів на навчально-проблемній лекції має бути система заздалегідь підготовлених викладачем проблемних та інформаційних запитань, які скеровують навчально-пізнавальну діяльність студента. Структура проблемної лекції (цілі та способи діяльності викладача на різних етапах лекції) може бути такою:

1. Вступ. Оволодіти увагою аудиторії, викликати інтерес (розпочати лекцію з несподіваної репліки, факту, жартівливого зауваження, історичного екскурсу).

2. Постановка проблеми. Показати актуальність проблеми, проаналізувати суперечності, часткові проблеми, сформулювати загальну проблему (звернення до інтересів слухачів, їх потреб, посилання на факти, документи, авторитетні висловлювання, аналіз усталених, але неправильних поглядів).

3. Розчленування проблеми на підпроблеми. задачі, запитання. Чітко виокремити перелік проблем, задач, запитань, розкрити їх сутність (обґрунтування логіки розв'язання проблеми, побудова загальної схеми розв'язання проблеми, ідеї, гіпотези, пошук засобів вирішення, можливі результати, наслідки).

4. Виклад своєї позиції, підходів, засобів розв'язання. Показати у порівняльному аналізі власні підходи, позиції та інші думки (обґрунтування доказів, суджень, аргументів, використання прийомів критичного аналізу, порівняння).

5. Узагальнення, висновки. Сконцентрувати увагу аудиторії на головному, сформулювати резюме висловленого (висловлювання твердження, що інтегрує головну ідею, думку, використання найсильнішого аргументу, крилатого вислову. Показ перспективи розвитку ідеї, можливостей практичного використання отриманих висновків).

У ході лекцій із проблемним підходом реалізуються метод проблемного викладання, частково-пошуковий та дослідницький. На таких лекціях висунуті проблеми вирішуються або викладачем, або самостійно студентами, або сумісно. Це залежить від мети заняття, змісту навчання, складності проблем, підготовленості аудиторії [3, с. 313-318]. Основними етапами пізнавальної діяльності студентів у процесі проблемної лекції є: усвідомлення проблеми; висунення гіпотез, пропозиції щодо вирішення проблеми; обговорення варіантів вирішення проблеми; перевірка рішення.

Ефективність проблемної лекції знижується у великих аудиторіях, а також суттєво залежить від рівня підготовки студентів до такого виду роботи.

Висновки. Проблемна лекція – це спосіб навчання, занурений у спілкування, діалогове навчання, де і студент, і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, які рефлексують у взаємодії. Підхід до студента, який знаходиться у центрі процесу навчання, ґрунтується на повазі до його думки, на спонуканні до активності, на заохоченні до творчості. Він полягає насамперед у підвищенні навчально-виховної ефективності занять, і як наслідок – у значному зростанні рівня реалізації принципів свідомості, активності та якості знань, умінь і навичок, сприяє прискоренню формування творчого мислення у майбутніх спеціалістів, уяви, що забезпечує підвищення рівня професійної підготовки студентів.

Оцінка ефективності інтерактивних лекцій, розробка методики імплементації міждисциплінарних зв'язків при застосуванні інтерактивного підходу є перспективою подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Ващенко Г. Загальні методи навчання: підручник для педагогів. [Текст] : Видання перше / Г. Ващенко – К. : Українська видавнича спілка, 1997. - 441 с.
2. Зиновьев С.И. Учебный процесс в советской высшей школе [Текст] / С.И. Зиновьев. – М.: Высшая школа, 1975.-316 с.
3. Манько В. М. Теоретичні та методичні основи ступеневого навчання майбутніх інженерів-механіків сільськогосподарського виробництва: дис. ...док. пед. наук / Манько Володимир Миколайович; Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. – К., 2005. – 528 с.
4. Нельга Т.О. Вища школа України: цінності функціонування, проблеми, перспективи / Т.О.Нельга, О.І. Бульвінська [Текст] // Модернізація системи вищої освіти: соціальна цінність і вартість для України: монографія / Серія "Модернізація вищої освіти: світоглядно-педагогічні проблеми". – К.: Педагогічна думка, 2007. – С. 170-190.
5. Чернілевський Д. В. Педагогіка та психологія вищої школи [Текст]: посіб. для студ. ВНЗ / Д. В. Чернілевський, М. Л. Томчук. – Вінниця: Вінниц. соц.-екон. ін-т Ун-ту "Україна". – 2006. – 102 с.
6. Сусь Б.А., Павелко Т.М. Діяльнісний метод як спосіб активного залучення студентів до творчої роботи в процесі навчання [Текст] // Вісник НТУУ "КПІ": Філософія. Психологія.

Педагогіка. – 2004. – № 2(11). – С. 207-210.

7. Ісаєва Г. Метод проектів – ефективна технологія навчання [Текст] / Г. Ісаєва // підручник для директора. – 2005. – № 9–10. – С. 4–9.

8. Виходцева О.А. Стимулювання пізнавальної діяльності студентів при опрацюванні ними друкованих джерел [Електронний ресурс] // Психологічні науки: зб. наук. праць. – Київ, 2005. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua> (дата звернення 4.03.2016 р.).

References

1. Vaschenko, H. (1997) *Zahal'ni metody navchannia. Pidruchnyk dlia pedahohiv*. [Common methods of teaching. Textbook for teachers], Inded, Ukrains'ka vydavnycha spilka, Kyiv.

2. Zynov'ev, S.Y. (1975) *Uchebnyj protsess v sovetskoj vysshej shkole* [The educational process in the Soviet higher education], Vysshaia shkola, Moskva.

3. Man'ko, V. M. (2005), “*Theoretical and methodological foundations for future learning degreeal Mechanical Engineers agriculture*”, Abstract of Ph.D. dissertation, Pedagogy, Vladimir Hnatyuk National Pedagogical University of Ternopil, Ternopil.

4. Nel'ha, T.O., Bul'vins'ka, O.I. (2007), *Vyscha shkola Ukrainy: tsinnosti funktsiuvannia, problemy, perspektyvy* [Ukraine High School: Values functioning, problems and prospects], Pedahohichna dumka, Kyiv.

5. Chernilevs'kyj, D. V., Tomchuk, M. L. (2006), *Pedahohika ta psykholohiia vyschoi shkoły* [Pedagogy and psychology of higher education], Vinnyts. sots. – ekon. in-t Un-tu "Ukraina", Vinnytsia.

6. Sus', B.A., Pavelko, T.M. (2004), “*The activity of the active methods a way of attracting students to the creative work in the learning process*”, Visnyk NTUU “KPI”: Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika., vol. 2, pp. 207–210.

7. Isaieva, H. (2005,), “*The project-based learning – effective learning technology*”, *Pidruchnyk dlia dyrektora*, vol.9-10, pp. 4-5.

8. Vykhotseva, O.A (2005), “*Stimulation of informative activity of students in the development of printed sources*”, *Psykholohichni nauky: zb. nauk. prats'*, [Online], vol. 8, available at: <http://www.info-library.com.ua> (Accessed 4 Apr 2016).